

Cenani İlmî İhtisas Toplantıları – I “Hz. Peygamber’in Nübüvvetinin Süresi ve Kapsamı” Çalıştayı Tanıtımı

ESRA DELEN

ARŞ. GÖR., GAZİANTEP Ü. İLAHİYAT F. KELAM ANABİLİM DALI

Gaziantep Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Kelam Anabilim Dalı ev sahipliğinde 17-19 Ekim 2014 tarihleri arasında Cenani İlmî İhtisas Toplantıları'nın ilki yapıldı. Toplantı kapsamında “Hz. Peygamber’in Nübüvveti’ nin Süresi ve Kapsamı” Çalıştayı gerçekleştirildi. Koordinatörlüğünü Gaziantep Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kelam Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Doç. Dr. Mahmut Çınar’ın üstlendiği çalıştayı açılış oturumu Gaziantep Atatürk Kültür Merkezi’nde, diğer oturumlar ise Havra Binası’nda gerçekleştirildi. Türkiye’deki çeşitli İlahiyat ve İslami İlimler Fakülteleri’nde görev yapan başta Kelam Anabilim Dalı olmak üzere, Tefsir, Hadis, Fıkıh, Mezhepler Tarihi, Felsefe, Tasavvuf ve Din Psikolojisi gibi farklı anabilim dallarına mensup önemli ilim adamları iştirak etti.

Hz. Peygamber’in beşeri yönü ve buna yönelik itirazlar, Hz. Peygamber’in örnekliliği, Hz. Peygamber’in varlığın başlangıcı olarak görülmesi meselesi, İslam toplumundaki yanlış peygamber algısının oluşumundaki iç ve dış etkenler gibi çeşitli problematiklerin ele alındığı çalıştayda “Hz. Peygamber’in Nübüvvetinin Çerçevesi” ve “Hz. Peygamber ve Diğer Şahsiyetlerle İrtibat ve Bilgi Elde Etme Meselesi” başlıklı iki tebliğ sunuldu. Müzakere,

katkı ve değerlendirmeler ile iki gün boyunca toplam yedi oturumda Hz. Peygamber'in nübüvvetiyle ilişkili bu hususlar çok çeşitli açılardan ele alınıp tartışıldı.

17 Ekim 2014 Cuma günü Gaziantep Üniversitesi Atatürk Kültür Merkezi'nde gerçekleştirilen açılışta Gaziantep Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi, Doç. Dr. Mahmut Çınar, Gaziantep Üniversitesi Rektör Yardımcısı ve İlahiyat Fakültesi Dekan Vekili Prof. Dr. Ali Gür ve Gaziantep Üniversitesi Rektörü, Prof. Dr. Mehmet Yavuz Coşkun açılış konuşmaları yaptı.

Açılışta çalıştayın amacı ve gerekçelerini içeren bir konuşma yapan Doç. Dr. Mahmut Çınar, öncelikle Hz. Peygamber'in beşer kimliğine yapılan itirazlara değinerek İslamiyet'in ilk dönemlerinden itibaren inkarcı müşriklerin Hz. Peygamber'in kendileri gibi bir beşer olmasını kabul etmediklerini ve bundan dolayı Hz. Muhammed'in peygamberliğinin reddedildiğini belirtti. Bu anlamda inkarcıların, Hz. Peygamber'in beşerî hüviyetini bir inkar gerekçesi olarak sunmalarının yanında, ilahî olanı bir beşerin getirmesini anlamak istememeleri, iman etmemelerine bir gerekçe olarak sunulduğunu ifade etti. Buna mukabil, Kur'an'ın ısrarla Hz. Peygamber'in beşerî yönü üzerinde durduğu, İslam dininin özü itibarıyla pratik hayatta karşılığı olan bir din olması nedeniyle, inanç, amel ve ahlak bütünlüğü açısından Hz. Peygamber'in rol model olması vazgeçilmezliğini vurguladı. Örnek olmanın aynı zamanda tebliğ görevinin bir uzantısı olduğunu hatta Hz. Peygamber'in beşer olmasının, örneklik için bir parametre kabul edilmesi gerektiğine işaret etti.

Ancak İslam tarihinin ilk dönemlerinden itibaren Hz. Peygamber'in beşerî kimliği çeşitli itirazlara konu olurken süreç içerisinde, bu algının değişikliğe uğradığını, bir kısım Müslümanlar tarafından Hz. Peygamber'in beşer üstü olduğuna dair çeşitli tasavvur ve temayüllerin baş gösterdiğini hatırlattı. Bu algının sebepleri arasında, diğer semavi dinlerdeki peygamber tasavvurlarının etkili olması üzerinde durarak, Hz. İsa'nın yarı tanrı bir varlık olarak görülmesinin buna örnek olarak gösterilebileceğini ifade etti. Literatüre bakıldığında bu tür algılara sahip olan şahıs ve çevrelerin artış gösterdiğine, bunların buldukları dönem ve ortam içerisinde ümmetin genel yaklaşımına alternatif oluşturan söylemler geliştirdiklerine ve bu söylemlerini farklı şekillerde Hz. Peygamber'e dayandırdıklarına dikkat çekti. İslam düşüncesi dikkate alındığında, bu söylemlerin en önemli temsilcisinin Muhyiddin İbnu'l-Arabî olduğunu belirterek, onun *Füsûsu'l Hikem*

adlı eserini Hz. Peygamber ile irtibatı neticesinde kaleme aldığını iddia ettiğini ve böylelikle eserin içerisinde yer alan tartışmaya açık unsurlara yönelik itirazları Hz. Peygamber'i dayanak göstermek suretiyle bertaraf etmeye çalıştığını, bu şekilde Hz. Peygamber üzerinden görüşlerine meşruiyet aramayı bir yöntem olarak benimsediğini ve bu yönteminin kendisinden sonraki dönemler için örnek teşkil ettiğini belirtti. Bu ve buna benzer Hz. Peygamber'e dayandırılan fikirlerin veya Hz. Peygamber'den alındığı iddia edilen bilgilerin, kabulü açısından bir takım epistemolojik problemleri de beraberinde getirdiğini, bu iddialarda bulunan kişilerin yalancılıkla suçlanmalarının doğru olmadığını ancak verilen bilgilerin kaynaklık değeri açısından sorgulanıp incelenmesinin Müslüman olan her bireyi ilgilendirdiği gibi, bilim insanlarının da bu konuda sorumlu olduklarından şüphe edilemeyeceğini ifade etti. Çınar, Hz. Peygamber'in nübüvvetinin kapsamı ve süresi etrafında meydana gelen tartışmaların interdisipliner bir yöntemle müzakere edilmesi için bu çalıştayın planlandığını belirterek konuşmasını bitirdi.

Çalıştay hazırlığının her aşamasında katkılarını sunan ve çalıştay süresi boyunca tüm oturumlarda yer alan Gaziantep Üniversitesi Rektör Yardımcısı ve İlahiyat Fakültesi Dekan Vekili Prof. Dr. Ali Gür, açılış konuşmasında öncelikle insanın akıl sahibi bir varlık olarak yaratıldığını, akıl nedeniyle sorumlu kılındığını ve aklını Allah'ı bilmek amacıyla kullanması gerektiğini ifade etti. Aklın heva ve hevese uyma durumuna karşı vahyin bildirildiğini, peygamberlerin vahyi insanlara ulaştırmada bir aracı olduğunu ve bu peygamberler zincirinin son halkasının Hz. Peygamber olduğunu dile getirdi. Hz. Peygamber'in vahyi tebliğ etmesinin yanında yaşantısıyla da örnek olduğunu, onun kimi konularda sahabelerle fikir alışverişinde bulunup, istişare etmesinin o dönemde sahabelerin Hz. Peygamber'i örnek almada akıldan bütünüyle uzaklaşmadıklarının göstergesi kabul edilebileceğini ifade etti. Nitekim Kur'an'ın çoğu yerinde insanı düşünmeye, sorgulamaya, akıl yürütmeye sevk eden ayetlerin bulunduğunu hatırlattı. Ancak süreç içerisinde İslam'ı anlamak noktasında aklın terkedildiği, vahyi yoruma tabi tutmaksızın anlamaya gidildiği dönemlerin olduğunu ifade etti. Günümüzde de Kur'an'dan ve sünnetten bahsedildiğinde onları türlü şekillerde tevil eden insanların, şu anda abilerini, ablalarını, şeyhlerini, kutuplarını sorgulayamaz hale geldiklerini belirtti. Bu durumu tıp felsefesindeki bir organın köreltilmesi maksadıyla, o organın fonksiyonun dışardan verilmesi örneğine benzeten Gür, günümüzde Müslüman aklının da dışardan verilen

bir takım hazır düşüncelerle, dogmalarla köreltildiğini, düşünme fonksiyonu yitirdiğine dikkat çekti. Yine bir takım İslami kavramların İslam'ın ön görmediği hedefler uğruna içlerinin boşaltıldığını belirterek, bu anlamda kavramlarımızı tekrar kazanmamız ve sahip çıkmamız gerektiği üzerinde durarak konuşmasını sonlandırdı.

Gaziantep Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Mehmet Yavuz Coşkun, sözlerinde Hz. Peygamber'in insanlık için bir önder ve en kamil bir insan olduğuna, daha peygamber olmadan emin vasıfıyla vasıflandırılmış bir peygamber olduğuna, İslâm dini henüz tebliğ edilmemişken toplumda ahlak açısından hiçbir olumsuz eleştiriye muhatap olmamış bir insan olduğuna yer verdi. Ancak neticede Hz. Peygamber'in fevka'l-beşer değil, evrensel muştunun müjdecisi ve Allah'ın Resûlü olarak vasıflandığına vurgu yaptı. Ancak geçmişte ve günümüzde Hz. Peygamber'i bir beşer üstülüğe taşımanın gayretlerinin olageldiğine dikkat çekti. Geçmişte peygamberliğini ilan etmeyen ancak kendisini beşer üstü konumlara taşıyan kimselerin de bulunduğu gerçeğine işaret etti. Bu anlamda Hz. Peygamber'in nübüvvetinin ele alınacağı bu toplantıyı oldukça önemseydiğini dile getirdi. Bu açıdan ilahiyat alanına çok iş düştüğünü vurguladı. Merdiven altında üretilen kimi zaman müsvedde din anlayışlarının orijinalinden çok farklı olduğunu, orijinalini yaşamak varken müsveddeye ihtiyaç duyulmayacağını, ama o orijinalliği, o küllenmiş orijinal dini ve peygamber anlayışını, o medeniyetin bütün değerlerini ortaya çıkarmak ve küllerinden arındırmak gerektiğini belirtti. Burada aklın, vahyin, medeniyetin içerisinden süzülüp gelen değerlerin ve birçok kaynağın yol gösterici olacağına dair inancını dile getirdi. Ayrıca yaratıcının insanları düşünmek fiiliyle ve bu sıfatlarla var ettiğini, bu nedenle akıl kiraya vererek hareket edilemeyeceği üzerinde durdu. Zira aklın kullanılmaması halinde, gönderilen ilahî mesajların ne anlam ifade ettiğini kavramanın mümkün gözükmeyeceğini ekledi. Son olarak, çalıştayın gerçekleştirilmesinde rol alan tüm akademisyenlere, çalıştayın hazırlık aşamasında emeği geçen herkese teşekkürlerini sunarak konuşmasını noktaladı.

17 Ekim 2014 Cuma günü öğleden sonra Havra Binası'nda icra edilen ilk oturumun başkanlığını, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Metin Yurdağur yaptı. Bu oturumda Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Fadıl Aygan "Hz. Peygamber'in Nübüvvetinin Çerçevesi" adlı tebliğini sundu. Aygan tebliğde, önceki nebevî gelenekle ilişkisi bağlamında Kur'an ve Sünnet'te Hz. Peygamber'in nübüv-

vetinin temel hususiyetlerine değindi. Bu anlamda, Hz. Peygamber'in nübüvvetinin, insanlık tarihinin başından beri var olan peygamberlik geleneğinin bir parçası ve önceki geleneğin bir tasdiki olduğuna, Kur'an'da belirtildiği şekliyle onun ontik yapısının beşer üstülük ifade etmediğine, aksine beşer oluşu üzerinde ısrarla durulduğuna, zaten örneklik olmak açısından diğer insanlarla ortak yönünün temelinde beşerilik şartının yer alması gerektiğine, bununla birlikte diğer insanlardan ayrılan yönlerinin başında vahiy almasının geldiğine, ancak vahiy alışının Hz. Peygamber'in ontolojik düzeyini değiştirmedikliğine dikkatleri çekti. Hz. Peygamber'in nübüvvetinin önceki nebevi gelenekle ayrışan noktalarını ise, mucize ve hâtemiyet bağlamında değerlendiren Aygan, onun peygamberliğinin hissi mucizelerle örülü olmadığını, bunun muhatapları nazarında peygamberliğinin sıhhatine dair tereddütlere yol açmasına rağmen Kur'an'ın Hz. Peygamber'e bu tür mucizeler verilmediğine, en büyük mucizenin vahiy olduğuna açıkça vurgu yaptığını değindi. Hâtemiyet hakkında ise, Hz. Peygamber'in nübüvvet zincirinin son halkası oluşuna dair açıklamalar yaparak, bunun nübüvvetin süresi ve beşeriliğiyle ilişkisinin dikkate alınması gerektiğini, onun son peygamber olması hasebiyle nübüvvetinin kıyamete kadar geçerliliğini sürdüreceğini bununla beraber beşer olması yönüyle de eceli gelince vefat eden bir fani olarak görülmesi hususuna değindi. Hz. Peygamberle ilgili tasavvurlarda iki aşırı yön olduğunu tespit ederek bunlardan ilkinin fetihler ve ihtidalarla Müslüman toplumda sayıları giderek artan Yahudi ve Hıristiyan mühtediler ile söz konusu coğrafyada yaşayan çeşitli din mensuplarına ait peygamber tasavvurlarının, yine felsefi ekollerin varlık telakkilerinin Hz. Peygamber'e ilişkin farklı anlayışların doğmasına sebep teşkil ettiğini ve sonrasında Ehl-i Kitap ile yapılan teolojik tartışmalarda uluhiyyet anlayışının ortaya konmasının yanında Hz. Peygamber'in nübüvvetini kanıtlama hususunun ana hedef olarak benimsendiğini ve bunun neticesinde peygamber algısında bir takım etkileşimlerin meydana geldiğini öne sürdü. İkinci olarak ise, tanrı-alem ilişkisine dair çeşitli telakkilerin peygamber tasavvurunda da etkili olduğunu, alemin tanrıdan sudur ettiği görüşünü benimseyen çeşitli felsefi ve tasavvufi yaklaşımların bulunduğunu, meşşai felsefedeki ilk akıl ve ilk akıldan sudur eden varlıklar şeklindeki akıllar teorisinin tasavvuf metafiziğine ilk yaratılan varlığın Nur-i Muhammedî veya Hakikat-i Muhammediyye biçiminde adapte edildiğini, tasavvuf ehlinin böylelikle Hz. Peygamber'e epistemolojik ve ontolojik bir anlam ve etkinlik yüklediğini ifade etti.

İkinci oturumun başkanlığını Prof. Dr. Ali GÜR yaptı. Bu oturum soru-cevap tarzında sürdürüldü. Oturumda genel olarak, insanlık tarihinde peygamberlik kurumunun başlangıcı, mucize kavramının Kelam literatüründeki kullanımı, mucizenin nübüvvetin ispatındaki yeri, kelimcilerin Hz. Peygamber'in nübüvvetinin ispatına dair argümanlarının neler olduğu, Hz. Peygamber'in peygamberlik öncesindeki ahlaki durumu konuları tartışıldı.

Üçüncü oturumun başkanlığını ise, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Şaban Ali DÜZGÜN yaptı. Bu oturumda, ağırlıklı olarak vahy-i gayri metluv konusu tartışılmakla birlikte, hadis kavramı üzerinde de duruldu. Bu anlamda doğru bir hadis tanımının gerektiğine vurgu yapıldı.

Oturumda söz alan Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ahmet Yücel, hadis tanımının ve hadis kaynağı tarifinin doğru bir şekilde tespitini ön gören Ahmet Yücel, bunların bir çok hadis kaynağında yer alması ve bir çok hadiste ifade edilmesi açısından ne anlama geldiğini belirlemek gerektiğini ileri sürdü. Genelde usul kitaplarında hadisin “Hz. Peygamber’den nakledilen” şeklinde tanımlandığını, bu anlamda bir bilginin hadis kabul edilmesinin tek şartının Hz. Peygamber’e nispet edilmesi olduğunu belirtti. Ancak Hz. Peygamber’e nispet edilmesi Hz. Peygamber’e ait olduğu anlamına gelmediğinden hadislerin, sahih hadis, zayıf hadis, mevzu hadis şeklinde tasnif edilebildiğini belirtti. Hicri ikinci ve üçüncü asırda hadis alimlerinin her türlü raviden nakledilen her çeşit bilgiyi kitaba alma geleneğinin mevcudiyetinden söz ederek, hicri üçüncü asrın ortalarında kelamcılar ve ehl-i rey alimleri tarafından kaynaklarda yer alan çeşitli rivayetlerin Müslümanlar arasında kargaşa oluşturmasına yönelik eleştirileri ve itirazları sebebiyle, sahih rivayetleri bir araya getirme faaliyetlerinin başladığını belirtti. Ancak bunun sıhhat problemini de beraberinde getirdiğini vurgulayan Yücel, hadislerin Hz. Peygamber’e aidiyetinin tespitinde farklı ekollerin birbirinden ayrı ölçütler belirlediğine dikkatleri çekerek Ehl-i rey’in Kur’an ve maruf sünneti; Ehl-i hadis’in isnadı; Mu’tezile’nin aklı ve tecrübeyi; tasavvufun marifeti; Şi’a’nın ise imamet merkeze alarak sıhhat tespiti yaptıklarını ifade etti. Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğu takdirde, kelamcılarının ve fıkıh usulü alimlerinin hadisleri “ahbar” şeklinde isimlendirerek incelemeleri gibi, hadisleri öncelikle ahbar kabul edip, kaynağına aidiyetini tespit ettikten sonra hadis denilebilmesi teklifinde bulunarak katkılarını dile getirdi.

18 Ekim 2014 Cumartesi dünü başlayan dördüncü oturumun başkanlığını Uludağ Üniversitesi Öğretim Üyesi, Prof. Dr. Cağfer KARADAŞ yaptı. Oturumda Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Cemalettin ERDEMCI “ Hz. Peygamber ve Diğer Şahsiyetlerle İrtibat ve Bilgi Elde Etme Meselesi” adlı tebliğini sundu.

Prof. Dr. Cemalettin Erdemci tebliğinde nübüvvetin İslam inanç sisteminin uluhiyet, nübüvvet ve ahiret şeklindeki üç temel esasından biri olduğunu, kelami bir problem olarak ise, nübüvvetin imkanı, mucizelerin ispatı, Hz. Muhammed'in peygamberliği bağlamında ele alındığını ifade etti. Erdemci, nübüvvetin kelami bir problem şeklinde ele alınmasına rağmen, klasik kelim kitaplarında üzerinde pek durulmayan ancak hicri dördüncü ve beşinci asırdan beri var olan ve günümüzde de varlığını koruyan bir takım yanlış peygamber algılarının toplumda yayıldığına dikkat çekti. İslam tarihine bu anlamda bakıldığında, iki uç peygamber tasavvurunun toplumda varlığını sürdürdüğünü, bu iki uç anlayışlardan birinin yüceltmeci diğerinin ise indirgemeci peygamber tasavvurları olduğu tespitinde bulundu. Buna göre, yüceltmeci peygamber algısında, Hz. Peygamber olabildiğince kutsal ve yüce olarak görüldüğünden bir insanın onu örnek edinmesi söz konusu olamamaktadır. Çünkü Hz. Peygamber'in yaptıkları hep olağanüstü şeyler kabul edildiğinden, bir insanın bu olağanüstü şeyleri yapabilmesinin mümkün olmayışı nedeniyle o, örnek edinilemeyecektir.

Bunun sonrasında ikinci olarak kabul ettiği indirgemeci peygamber algısına açıklık getiren Erdemci, bu peygamber algısında, peygamberin sıradan bir insan konumuna indirgendığını, onun Allah'tan vahiy alan, Allah'ın muhafazası ve murakabesi altında olan cihetinin unutulmakta olduğunu belirtip, evimize gelip bir mektup bırakan, o mektubun içeriğinden sorumlu olmayan bir kişi konumuna itildiği örneğini verdi. Yüceltmeci peygamber algısının oluşmasındaki etkenlerden birinin Buharî, Müslim, Dârimî, Tirmizî ve İbn Hanbel'in eserlerindeki, Hz. Peygamber'in bedeniyle ruhuyla diri olduğuna dair rivayetlerin yer almasıyla ilişkilendirilebileceğini ifade etti. Bunların yanında, peygamberle irtibatın kurulduğu hususundan hareketle, ilk başta Şia fırkaları arasında kabul gören imamın peygamberle görüştüğü algısının zamanla Ehl-i sünnet kapsamında yer alan tasavvuf çevreleri içerisinde de gelişme gösterdiğini belirterek, yüceltmeci peygamber algısının gelişmesinde Ashâbü'l-hadis'in rolü kadar tasavvuf ehlinin de büyük bir rolü olduğunu vurguladı. Bu anlamda Hz. Peygamberi ezeli ve ebedi bir konuma çıkaran ve onu alemin var olma sebebi olarak gösteren

Hakikat-ı Muhammediyye anlayışının bir problem teşkil ettiğini, böyle bir anlayışa Kur’anda rastlanamayacağına vurgu yaptı. Bunların ötesinde tasavvuf ehli arasında yayılan peygamberin ölmediği ve dünyada tasarrufta bulunduğu düşüncesinin, onunla irtibata geçecek hiyerarşik bir düzenin geliştirilmesine kadar götürüldüğünü, bu irtibatın Şi’ada imam ile sağlanması gibi, tasavvufta da veli ile sağlandığına işaret etti.

Günümüzde ise, bu anlayışın tasavvuf erbabı ve nur cemaatinde yaygın olarak kabul edildiğini, Hz. Peygamber’in dizi setlerine indirilmesinin, İslam ile hiçbir ilgisi olmayan olimpiyatlara getirilmesinin, bir cemaatin dünyevi çıkarları pahasına hükümetle olan anlaşmazlıklarında peygamberi kendi yanına almasının ve mensuplarına tweetleri iki katına çıkarma talimatını vermesinin, toplumdaki yanlış peygamber algısının birer tezahürü olduğunu belirtti.

Bu açıdan, öncelikle bilgi kaynakları bağlamında mücadelenin gerektiğine işaret ederek, ilham, keşif, cifir ve ebced hesabı üzerinden istidlal bulunulduğu sürece, aldatmaların ve böylesi yanlışların devam edeceğini belirterek, bu gibi anlayışların tevhid inancını zedelediğini, Kur’an’ın çizmiş olduğu peygamber ve yaratan- yaratılan algısını alt üst ettiğini ifade ederek tebliğini noktaladı.

Beşinci oturumun başkanlığını ise Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Metin ÖZDEMİR yaptı. Nübüvvet konusunun evrensel düzeyde tartışılması gerektiği üzerinde durulan bu oturumda Hz. Peygamber’in örnekliliği, tasavvuf cephesindeki peygamber algısı, Hakikat-ı Muhammediyye konusu, doğru peygamber algısının oluşmasında kelâmcıların rolü, Kelam ve Felsefe’ nin soyut tartışmaların yanında somut konuları da ele alması gerektiği üzerinde duruldu.

Bu oturumda söz alan Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. İlhami Güler, nübüvvetle ilgili olarak üç temel problematik belirledi. Bunların peygamberlik ve nübüvvetin tam olarak ne olduğu, Hz. Peygamber’in örnekliliğinin ne anlama geldiği, tüm insanlığa mı yoksa kendi dönemine mi örnek olduğu, son olarak ise klasik problemler arasında yer alan peygamberin şahitliği hususları olduğunu ifade etti. Sonrasında ise, nübüvvetin neden Doğu Akdeniz ve Filistin’de gerçekleştiğine, Doğu Akdeniz’de neden Samilerin veya neden Yahudilerin uzun bir süre yaşadıklarına, peygamber gönderilen topluluklar arasında Samilerde ısrar edilmesinin hikmetinin ne olduğuna, nübüvvetin çöl ortamındaki Araplara geçmesinin ve Hz. Muhammed’in seçilmesinin varsa stratejik veya ahlaki

nedenlerinin neler olabileceğine, mucizeye son verilmesinin sebeplerine, yeryüzünde her yere peygamber gönderildiği inancının sakıncalarına ve nübüvvete son verilmesinin hikmetlerine yönelik soruların ciddi düzeyde tartışılması gereken hususlar içerdiğini belirtti. bu soruları salt teolojik inanç düzleminde ele almak yerine, felsefe, antropoloji, pedagoji ve politik düzlemde de irdelemek gerektiğini ifade etti. İnsanlığın çocukluk çağında emirnameler hükmündeki Tevrat ile, gençlik çağında arkadaşa vaaz edilmesi niteliğindeki İncil ile, insanlığın yetişkinlik döneminde ise, doğrudan akletmeye sevk eden, vicdanını ve aklını ayık tutmayı, amaçlayan cedel tarzında bir Kur'an ile hitap edildiğini ifade etti. Güler tasavvuf hakkında ise, İslam'ın topraklarının genişlemesi ve büyük bir imparatorluk haline gelmesi neticesinde, birçok problemle karşılaştığını, akideyi korumak için Kelamcıların akılcılığı benimsemek zorunda kaldığını, fakihlerin ise sorunların çokluğu nedeniyle ahlak boyutundan çok, davranış veya şekil boyutuyla ilgilenmek zorunda kaldığını bu durumda, dinin duygu, düşünce ve davranış yönlerinden biri olan, duygu yönünün ise tasavvufun elinde kaldığını ifade ederek, İslam'ın bu üç bölünmüşlüğü'nün Hıristiyanlıktaki teslis inancını çağrıştırdığını, ancak dinin bir bütünlük içerisinde yaşanması gerektiğini dile getirdi.

Aynı oturumda söz alan Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Kadir Özköse, oturum başkanı Prof. Dr. Metin Özdemir'in kendisine yönelttiği, Hz. Peygamber'le vefatından sonra iletişime geçmenin tasavvufi gelenekte bir dayanağının olup olmadığı, bunun Kur'an'dan kaynaklanan bir yaklaşım mı veya gnostik akımların etkisiyle oluşmuş bir anlayış mı olduğu, tasavvufun bilgi kaynaklarına bakışının nasıl olduğu, Hakikat-ı Muhammedi'nin ne ifade ettiği şeklindeki sorulara cevap tarzında açıklamalarda bulundu.

Öncelikle tasavvufu iki döneme ayırmak gerektiğini belirten Özköse, ilk dönemde taşkınlıklardan, ifrat ve tefritten uzak bir züht hareketinin varlığından, metafizik dönem tasavvufu adı verilen ikinci dönemde ise, İbnu'l-Arabi ve sonrasında ontolojik ve epistemolojik yaklaşımların ortaya çıkışından söz etmek gerektiğini ifade etti. Tasavvufun vahyi, akli, ilhamı, tecrübeyi bilgi kaynağı kabul ettiğini, ilham ve tecrübe bilginin test edilebilirlik açısından kelamcıların itirazlarına maruz kaldığını, ancak az sayıda da olsa, Cüneyd-i Bağdadi gibi sufilerin, zahire aykırı her türlü batın yorumun batıl kabul edileceği, kimi özel tecrübelerin Kur'an ve sünnetle çe-

lišmesi halinde onun tutarlılığından ve geçerliliğinden bahsedilemeyeceği gibi görüşleri benimsediğini dile getirdi.

Hakikat-ı Muhammediyye'nin tarihi bir şahsiyeti değil, insanlık prototipini ortaya koyan bir düşünce olduğunu ifade etti. Tasavvufta insan-ı kamil nazariyesi olarak nitelendirilen İbnu'l Arabî felsefesinde, insanın varlık mertebelerinde en son vücuda gelen varlık olarak görüldüğünü ifade etti. Eşyanın hakikatini ön gören ve eşyanın tabiatından ziyade metafizik yorumunu temellendiren İbnu'l Arabî'nin, uluhiyet mertebesindeki Tanrı'nın esma ve sıfatlarının eşyada ayrı ayrı tebarüz ederken, insanda bu ilahi isimlerin bütünleştiğini benimsediğini belirtti. Bu anlamda en önemli örneğin Hz. Muhammed kabul edildiğini belirtti. Hz. Muhammed'in tarihi şahsiyetini ve ahlakını tasavvufun ilkesi olarak kabul ederlerken, Hz. Muhammed'in insani kimliğini yaratılış gerçeğinin adresi olarak kabul ettiklerini belirterek sözlerini tamamladı.

Altıncı oturumun başkanlığını, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ahmet YÜCEL yaptı. Son oturumda önemli müzakerecilerden önemli katkılar sunuldu. Hz. Peygamber'in tüm zamanlar için ölçü olup olamayacağı, ruh-beden ilişkisine dair yaklaşımların peygamber tasavvurundaki etkileri, peygamber tasavvurunun mitolojilerden ve olağanüstülüklerden arındırılması gerektiği ve peygamber algısının psikolojik alt yapısı gibi hususlar tartışıldı.

Değerlendirme Oturumu ise, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. İlyas Çelebi başkanlığında gerçekleştirildi Mardin Artuklu Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ahmet Erkol, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Mahmut Ay, Prof. Dr. Kadir Özköse, Prof. Dr. Ali Gür değerlendirmelerde bulundu.

Prof. Dr. İlyas Çelebi, çalıştay süresince nübüvvetin klasik anlayışımızdaki zayıf ve güçlü yönlerinin tartışıldığını, bu anlamda İslam düşüncesi bünyesindeki farklı alanların katkılarının önemli olduğunu ifade etti. İslam literatürü açısından ele alınan bu hususların, Müslüman coğrafyanın problemini yansıtan ilham, keşf, kutup ve gavs gibi kavramlara karşı nübüvvetin muhafazasına önem verildiğini belirtti. Ancak bunların yanında günümüzde nübüvveti tümüyle işlevsiz gören yaklaşımlara karşı da nübüvvetin işlevini muhafaza etmek gerektiğinin altını çizerek değerlendirmesini sonlandırdı.

Prof. Dr. Ahmet Erkol peygamberlik konusunu, İslam'dan önceki diğer kültür ve inançların tevarüs biçimiyle devam edegelen bir süreç olduğunu, bu nedenle İslam öncesi döneme ait kültürün nasıl algılandığı bilinmeden konunun doğru bir şekilde anlaşılma şansının olmadığını ifade etti. Örnek olarak Müslümanların yaşadığı coğrafyalarda İslam öncesi döneme teka-bül eden, Sabiilik, Zerdüşlük, Maniheizm ve benzeri inanışların var olduğu ve bu inanışları benimseyen insanların Müslüman olduklarında bunu yeni dine taşıdıkları gerçeğine dikkat çekti. Yine Hz. Muhammed'den önce gelen diğer bütün peygamberlerin, peygamberlik hususu dikkate alınmadan Hz. Muhammed'in peygamberliğini gerçekçi bir şekilde ortaya koymanın mümkün olamayacağını belirtti.

Sonrasında metodoloji hakkındaki eleştirilerini dile getirerek, tartışılan pek çok konunun yalnızca inanç meselesi açısından ele alınmasının kişiyi dar bir çerçevede sıkıştırabileceğini, bu nedenle temel sorunlar belirlendikten sonra konu etrafındaki meseleler üzerinde de durulması gerektiğini belirtti.

Prof. Dr. Mahmut Ay, kelimcilerin erken dönemde Tanrı ve peygamber tasavvurlarıyla ilgili bir hassasiyetlerinin bulunduğunu, bu saygıya değer hassasiyetin başta Kur'an'ın ön gördüğü bir duyarlılık olduğunu ve o dönemin başta ilahi hükümler olmak üzere, çevre, inanç ve kültürlerin yarattığı bir atmosferden kaynaklandığını ifade etti. Dolayısıyla günümüzde de bu hassasiyetin farklı argümanlarla sürdürülmesi gerektiğine vurgu yaptı. Peygamberlik konusunun İslam'ın temel esasları olarak belirlenmesinin tesadüf olmadığını belirten Ay, o dönemde bu konuların çeşitli zümreler tarafından gündeme getirildiğini ifade etti. Peygamberliği ilahi mesajdan ayırmanın imkansızlığına değindikten sonra, Tanrı-evren ve insan ilişkisinde peygamberliğin hayati bir önem taşıdığını vurgulayarak, bu hususa ilişkin sağlıklı bulgularla ilgili temel noktaların tespitinde ilahi mesaj olan Kur'an'ın verilerinden faydalanılması gerektiğine işaret etti. Bu açıdan Kur'an'ın ve dolaylı olarak peygamberliğin nihai hedefinde aklı başında, bilinci yerinde, ahlaki sorumluluğunun farkında ve onurunu gözetken bir insan çizildiğini ifade etti. Ancak bunların dikkate alınması halinde peygamberliğin sağlam temeller üzerine inşa edilebileceğini hatırlatarak, bu noktanın peygamber tasavvurları üzerindeki etkisini dile getirdi. Yanlış peygamber tasavvurlarının temel kaynağı olarak rivayetlerin gösterilmesine ve sufi paradigmanın peygambere yaklaşımına ek olarak, insanın bazı temel motivasyonlarını kaybetmesinin de yanlış algılara götürülebileceğine ve bunun insan tabi-

atındaki bir eğilim olduğuna işaret etti. Zira Hz. Peygamber hayattayken bile yanlış tasavvurların sergilendiğini, bu anlamda peygamberi doğru anlamada sahabenin kesin bir ölçüt kabul edilemeyeceğini, en mühim ölçünün Kur'an'ın temel verileri olduğunu ifade etti. Sonrasında ise peygamberi politik bir özne olarak görmenin çok doğru bir yaklaşım olmadığını belirterek, peygamberliğin inanç ve ahlak alanında bir düzey oluşturmayı, insandaki potansiyeli aktif kılmayı amaçladığını ekledi. Yine mucizeye yaklaşımın peygamber tasavvuruna da etki edeceğini, mucizenin Kur'an'ın sunumuna uygun bir olgu olmadığını, kelam literatüründeki mucize tanımını ve şartları esas alındığında Kur'an'ın bu tanıma ve şartlara uymadığını belirterek, Kur'an'ı mucizeden ziyade beyyine veya burhan olarak algılamak gerektiğini, böylelikle peygamber algısının da olağanüstülük ve mitolojilerden arındırılmasının mümkün olacağını ifade etti.

Tasavvuf konusunda ise, bireysel züht ve takvanın dışında kalan, kurumsallaşmış tasavvufun, dinin temel olgu ve kavramlarına karşılık farklı olgulara yoğunlaştığını, vahiy, nebi ve mucizeye karşılık ilham, veli ve keramet gibi kavramları öne çıkardığını, bu nedenle tasavvufun alternatif bir din kabul edilebileceğini söyleyerek değerlendirmelerini tamamladı.

Değerlendirme oturumunda Prof. Dr. Kadir Özköse, tasavvufun sufilerin kendi diyalektikleri bağlamında, alternatif bir din anlayışı olarak kabul edilebileceğini ifade etti. Tasavvufun doğru ve yanlışlarıyla din anlayışımızın veya İslâm medeniyetindeki din tezahürünün farklı bir boyutu olduğunu da ekleyerek değerlendirmelerini sundu.

Değerlendirme oturumu sonrasında iki gün süresince yapılan müzakereler sonucu üzerinde mutabakata varılan hususların kamuoyuyla paylaşılmasına karar verildi. Sonuç bildirisinde yer alan hususlar aşağıdaki gibidir:

Hz. Muhammed'in (s.a.v.) son peygamber oluşu, İslam inanç esaslarının temel unsurlarından biridir. Kur'an-ı Kerim, Hz. Peygamber'den sonra peygamberlik iddiasında bulunanlara kapıyı kapatarak Nebi (nübüvvet) ve resul (risalet) arasında kopmaz bir ilişki kurar ve her resulün mutlaka nebi özelliği taşıması gerektiğini beyan eder. Bu durumda nübüvvetin Hz. Peygamberle son bulduğu ama resullüğün devam ettiği kabulünden hareketle kendini nebi değil ama resul ilan etmenin de hiçbir dinî dayanağı yoktur. İslam, halife, şeyh, mürşit, dinî lider, kanaat önderi gibi isimlendirmeler altında hiç kimsenin dinî otorite iddiasında bulunmasına imkân tanımaz.

Günümüzde tek sahih ilahî metin Kur’an-ı Kerim’dir. İnananlar bu metni yaşadıkları çağın ruhuna ve vicdanına yol gösterecek şekilde aklın rehberliğinde yorumlamakla mükelleftirler.

İnsanlık tarihinde Allah’tan en son vahiy alan kişi Hz. Muhammed’dir. Bunun dışında vahye muhatap olma iddialarının bir geçerliliği yoktur. Hz. Peygamber’in vefatından sonra rüya veya başka kanallarla onunla irtibat kurma söyleminin de dinî bir temeli bulunmamaktadır. Zira Peygamberler dahil, vefat eden bütün insanların bu dünya ile maddi-manevi irtibatları kesilmiştir. Nübüvvet ve velayet ayrımı yaparak velayeti nübüvvetin devamı olarak göstermek ve böylece kendisini nebevi geleneğin minasçısı olarak takdim etmek İslami temelden yoksundur.

Rüya, keşf, ilham gibi yollarla elde edildiği iddia edilen bilgiler, iddia sahibi dışındakiler için delil teşkil etmez. Bu vasıtalarla elde edildiği söylenen bilgilerin hiç biri Kur’an’la eş tutulamaz. Bunlar, herhangi bir hüküm özelliğine ve bağlayıcılığa sahip değildir.

Hız. Peygamber’i (s.a.v.) anmak ve onun daha iyi anlaşılmasını sağlamak üzere icra edilen programlarda, yanlış peygamber algısına sebep olabilecek söylemlerden kaçınılmalıdır. Diyanet İşleri Başkanlığı ve İlahiyat Fakülteleri sahih bir nübüvvet anlayışının oluşmasında daha sorumlu ve duyarlı davranmalıdırlar.

“Hz. Peygamber’in Nübüvvetinin Süresi ve Kapsamı” Çalıştayı’nın tebliğ ve müzakere metinlerinin kısa bir süre içerisinde kitaplaştırılarak ilim dünyasının istifadesine sunulması planlanmaktadır.

